

Peter er svær at forstå

En artikel om nogle af de problemer der er ved CVI - Cerebral Visual Impairment

Kirsten Baggesen, øjenlæge

Konsulent v. Døvblindecentret og Aalborgskolen

I forbindelse med Videnscentrets projekt: Kortlægning af døvblindfødte i Danmark er medarbejderne fra amternes projektgrupper ind imellem stødt på børn og unge med de samme synsproblemer som artiklens fiktive barn, problemer der ikke altid er kendskab til på de institutioner, som projektmedarbejderne kommer i kontakt med. Vi har derfor bedt øjenlæge Kirsten Baggesen om at skrive en artikel om emnet.

Cerebral Visual Impairment

Peter er svær at forstå. Ikke fordi han taler utydeligt, men fordi han opfører sig forskelligt fra dag til dag.

Når Peter kommer ind i klassen, hvor Mie løber rundt og Henrik sidder og kalder på ham, kan han ikke finde sin plads og går ind i alting. Han kan heller ikke finde sin sangbog, og når han finder den, "læser" han på den forkerte side. Når der er kommet ro i klassen, og Peter sidder alene med sin støtte lærer, kan Peter se og måske endda læse enkelte små ord. Han kan kende alle bilerne i sin fars bilmagasin, kan huske hvad de enkelte bilmærker hedder og fortæller små historier om, hvad han har oplevet med den enkelte biltype.

På lærermødet er der ofte store diskussioner om Peter, fordi lærerne opfatter ham meget forskelligt. Nogle mener, han spiller blind for at slippe for at lave opgaver, han ikke gider, og der refereres til, at øjenlægens undersøgelse har vist, at han har normale øjne. Andre siger, at han har et kognitivt problem og ikke forstår det han ser, mens andre igen siger, at det nok er fordi han ikke har kræfter til at gøre noget hver dag, fordi han har problemer på hjemmefronten. Peter selv er ikke så opmærksom på problemet.

Han gør hvad han kan, men synes der er meget uro i klassen, når han møder om morgenen.

Mette er meget lettere at forstå. Hun ser dårligt og har brug for at tingene bliver forstørret, samtidig med at lysforholdene skal være gode. Ikke så meget lys at det blænder, men lys nok til at hun kan anvende sin synsrest optimalt. Der er ikke den store variation i forholdene, hvis de ydre fysiske rammer holdes ensartet.

Mette har OVI. Det er en forkortelse af det engelske "Ocular visual impairment", der på dansk betyder *øjensynsnedsættelse*. Det er en fejl i øjnene, der gør at synsindtrykkene bliver standset og ikke når frem til hjernen. Fejlen kan være, at optikken i øjet ikke fokuserer rigtigt, og det kan man rette ved at behandle barnet med briller eller kontaktlinser. Der kan også være sygdom i øjnene, der gør at synet ikke kan blive bedre med briller. Det er sjældent, at børn får egentlige øjensygdomme, men næsten alle de sygdomme vi kender fra voksne kan også opstå i børnealderen. Det gælder både grå stær, grøn stær og forandringer i den gule plet. Den synsnedsættelse, man får ved øjensygdomme, er selvfølgelig afhængig af,

hvilken øjensygdom man har, men giver generelt problemer med synsskarpheden, synsfeltet, kontrastsynet, farvesynet eller eventuelt mørkesynet. Det vil sige, at man opfører sig normalt, bortset fra at man har svært ved en eller flere af synsfunktionerne.

Peter har CVI. CVI er en forkortelse af det engelske "Cerebral visual impairment", der på dansk betyder *hjernesynsnedsettelse*. I modsætning til synsnedsettelse, der skyldes sygdom i øjnene, skyldes CVI hjerneskader i større eller mindre grad. Peter kan være et multihandicappet barn, næsten uden sprog, eller han kan være et normalt begavet barn med adfærdsproblemer, der kan skyldes alt fra mangel på koncentration til autisme.

Ved CVI er det ikke kun en synsnedsettelse man får, men derimod en kognitiv-perceptiv dysfunktion. Det betyder, at man har svært ved at *opfatte* det man ser, og at det ofte kræver mere tid at få øje på objektet. Når man har fået øje på objektet, kan man også have svært ved at forstå det man ser. For at kunne forstå et synsindtryk er det vigtigt, at man kan sammenligne med noget, man kender i forvejen. Vi kan for eksempel alle sammen se et kinesisk skrifttegn, men kun de, som har lært kinesisk, kan *læse/forstå* det. For de kinesiske skrifttegn er dette naturligt for os alle, men når de former man har svært ved at genkende bliver simple som cirkler og firkanter, er der mange funktioner, der bliver vanskelige. For eksempel er tal og bogstaver basalt set sat sammen af firkanter, trekanten og cirkler og kan dermed blive meget vanskelige at lære.

Når Peter har problemer af typen CVI, giver det en dårlig simultan perception, som betyder at han har svært ved at opfatte to forskellige sansestimuli på én gang. Derfor har han svært ved at se, når der er stor uro i klassen, og han gerne vil følge med i de andre aktiviteter. Det betyder også, at han har svært ved at se to ting på samme tid, hvilket har stor betydning for aflæsning af tegnsprog. I tegnsproget skal man helst kunne se hænderne samtidig med, at man aflæser fortællerens ansigtsmimik og kropssprog.

Peter vil også have svært ved at genkende ansigter og tyde ansigtsmimik. Derfor har han svært ved at aflæse de andre børns humør og

kan ikke tage hensyn til det i sin omgang med dem. I de værste tilfælde har CVI-børn svært ved at kende mors og fars ansigter og er nødt til at tage påklædning, hårfarve og briller til hjælp, hvis de skal finde mor og far i en stor flok mennesker.

Peter kan også opleve, at det er svært at finde vej. Orienteringsevnen bliver påvirket i nogle tilfælde af CVI. Blandt de normalt seende personer kender vi alle eksempler på folk med dårlig orienteringssans. Det er dem, der bliver væk i en telefonboks.

Typiske træk hos børn og unge med CVI

- ◆ Variation i synsfunktionen
- ◆ Tidlig udvikling af sprog som kompensatorisk funktion
- ◆ Anvendelse af hukommelse og hørelse som kompensatorisk funktion
- ◆ Bryder sig ikke om trængsel og opholder sig i sådanne situationer tæt på kendte voksne
- ◆ Genkender ikke ansigter og ansigtsmimik
- ◆ Begynder at tegne og male sent
- ◆ Farver anvendes ofte for at genkende og beskrive objekter, da de ofte har sværere ved at genkende former
- ◆ Lille interesse for TV og tegneserier
- ◆ Bliver dygtige til at anvende søskende og voksne til hjælp med krævende visuelle opgaver
- ◆ Bliver gale hvis man placerer deres legetøj og tøj på nye steder
- ◆ Har forskel i synsstyrken afhængig af om objekter bevæger sig eller står stille.

Hos personer med CVI kan orienteringssansen blive så dårlig, at de ikke kan gå ind i et rum, vende sig om og gå ud af denne samme dør igen, uden at skulle lede efter døren. De fleste kan dog lære at orientere sig i kendte omgivelser. Ind i mellem bliver man nødt til at anvende teknikker, man bruger til blinde, selv om klienten kan se ved almindelige synstests.

Objekter i bevægelse udgør et helt specielt problem for personer med CVI, og derfor synes

Peter ikke at fodbold er sjovt. Han kan bedst se, når objekterne står stille. Det gælder dog ikke alle med CVI. Det er almindeligt, at synsstyrken for de svageste elever med CVI bliver bedre, hvis objekterne er i bevægelse.

CVI giver som beskrevet ovenfor meget forskelligartede symptomer, der i varierende grad er til stede hos de enkelte børn med CVI. Peter er et eksempel herpå, og hvis I kender en anden person med CVI, vil hun eller han måske opføre sig meget anderledes. Det kan vi alle forstå. Det der er svært ved CVI er, at der også er stor variation i det enkelte barns opførsel. Den ene dag kan barnet være velfungerende, synsaktiv med stor interesse for sine omgivelser for den næste dag at være uinteresseret i synsstimuli, næsten faldet i staver. Der er forsket meget i at finde en forklaring på denne variation i synsevnen, men indtil nu

har man ikke kunnet finde et samlet mønster. Det er på den anden side sikkert, at der er en sammenhæng mellem den praktiske synsformåen og det miljø, barnet befinder sig i. Er han i kendte omgivelser, der er indrettet med henblik på synshandicappet, er synsfunktionen bedre end hvis han er i ukendte, for ham ofte kaotiske, omgivelser. Des flere mennesker der befinder sig omkring personer med CVI, des mere kaotisk vil situationen virke. Det viser Peter med ændringer i sin adfærd.

Hvad kan vi gøre for at afsløre CVI?

Først og fremmest gælder det om at vide, at tilstanden findes i lette og svære grader, så man kan identificere risikopersonerne. Derefter kan man ved en kombination af synsprøver, medicinske samt kognitive og perceptiv tests og pædagogiske observationer stille di-

agnosen og beskrive konsekvensen for det enkelte barn. Det efterlader os dog ofte med et definitionsmæssigt problem mht. hvornår man kan stille diagnosen CVI. Hvis et barn har en udviklingsalder på for eksempel 1 år, og har synsfunktioner der svarer hertil, er der så tale om CVI, eller er det kun, når man har en synsstyrke, der er mindre end den vi ville forvente med den givne udviklingsalder? Formuleret på en anden måde kan man spørge, om synsstyrken skal sammenlignes med barnets kronologiske alder eller dets udviklingsalder.

Da den viden vi i dag har om CVI er ret ny, er der ikke i alle tilfælde udviklet metoder til at undervise børn med CVI efter retningslinier, der er afpasset individuelt. I fremtiden må vi arbejde på tværs af faggrænser og medvirke til udvikling af disse metoder. n

